

Om den brunkantade brunbaggens eventuellt fortsatta jämtländska existens

PER LÖFGREN

Sveriges Entomologiska Förening hade under midsommarhelgen 2002 årsmöte i Jämtland med NEF som arrangör. Inför årsmötet hade Roger Pettersson ordnat med ett inslag i radioprogrammet Naturmorgon om den brunkantade brunbaggen *Xylita livida*, varvid vi besökte artens enda kända lokal i Sverige vid Storflon, Häggenås 4 mil NO Östersund (RT90 7038000-x1465000). Den finländske entomologen Rolf Krogerus plockade där och kläckte ett antal larver sommaren 1944. Ett beläggs-exemplar varderade donerades sedermera till Naturhistoriska riksmuseet och Entomologiska museet i Lund. Riksmuseets exemplar är försvunnet.

Det isolerade fyndet av arten i Jämtland väcker flera frågor. Hur kan ett kryp finnas på endast en enda lokal i landet utan att sprida sig eller dö ut? Hur kan en varelse knytan till granlångor och violticka vara ovanlig? Under sommaren 2003 har jag försökt mej på ett eftersök med fönsterfällor på granlångor i det område Rolf Krogerus fann arten 1944. Jag har inte fångat arten och är minst lika frågande nu efteråt.

Rolf Krogerus och Storflon

Rolf Krogerus var bred i sin kompetens, han behärskade både insekter, mossor, lavar, kärlväxter, geologi m m (Lindroth 1952). Vid denna tidpunkt jobbade han med torvmarkernas insektsfauna. Att han besökte rikmyrarna på Storflon var därför inte så konstigt. Storflon som Krogerus besökte, och beskrev i ett föredrag som

”urskogsöar ... som befunnos hysa ett intressant, sannolikt mycket gammalt, insektsbestånd” (Krogerus 1944) bör ha varit det ursprungliga Domänreservatet som sedan dess utvidgats. Den intressanta skogen är troligen en grandominerad naturskog som växer på en isälvsås som ringlar sig över rikmyrarna parallellt med Öraån, som avgränsar reservatet åt väster. Ån är flottad in i modern tid och mynnar i Ångermanälven 2 mil söderut. Det finns en nedlagd flottningsdamm alldeles i anslutning till området.

Skogen på isälvsåsarna är tät, närmast översluten och har överväldigande mycket granlångor. Men jag tycker mej kunna se att träden är rätt jämnåriga, med en avsaknad av riktigt gamla träd. Nu har jag inte letat speciellt efter och försökt datera brandljud vid besöken i området, men jag tycker att det luktar gammal bränna. Utifrån struktur och ålder på granarna borde stora delar av åssystemet ha brunnit någon gång under början/mitten av 1800-talet, varefter den nuvarande nästan överslutna granskogen uppkommit. Denna lite halvtaniga och bitvis torra exponerade granskog med massor av granlångor är en förträfflig lokal för mindre barkplattbagge *Pytho abieticola*, rödlistad som VU.

Av vedsvampsarter i området finns enstaka rosentickor *Fomitopsis rosea*, NT, på granlångor. Doftsskinn *Cystostereum muraii*, NT, såg jag på en granlåga i östra delen. Barkticka *Oxyporus corticola*, en relativt ovanlig art, växer under den enda

asplåga jag sett i området. Tvåblad *Listera ovata*, växer som ogräs i surdrågen.

Mina fällor

Tio fönsterfällor (Fig. 1) sattes ut våren 2003, och dessa vittjades en gång i månaden från april till juli. Stig Lundberg har tittat igenom mina sorterade burkar. Jag presenterar här ett urval av de totalt 181 funna arterna. En komplett artlista skickas som fil eller utskrift på begäran.

Staphylinidae

Eudectus giraudi. Hänsynskrävande, ett ex, fuktigt i en myrkant i juli.

Olisthaerus megacephalus. Hänsynskrävande, togs i två olika fällor i juni.

Olisthaerus substriatus. Hänsynskrävande, togs i en fälla, fuktigt belägen. Dessa tre arter är typiska granskogsarter som numera återfinns mest i nyckelbiotoper och naturreservat.

Övriga familjer

Nitidulidae: *Epuraea longipennis*. Kunskapsbrist, ett exemplar som dog i juni i en fönsterfälla placerad på en granlåga där barken delvis börjat lossna. Fällan satt soligt men fuktigt i en myrkant.

Monotomidae: *Dendrophagus crenatus*. Hänsynskrävande, vanlig i området.

Cryptophagidae: *Atomaria subangulata*. Hänsynskrävande, vanlig i området. Arten är knuten till vedsvampsläktet *Antrodia*.

Cryptophagidae: *Cryptophagus dentatus*.

Fig. 1. En av mina fönsterfällor i granskogen på Storflon. Foto: P. Löfgren.

Ny för Jämtland, men egentligen inte särskilt ovanlig (S. Lundberg muntl.). Melandryidae: *Zilora ferruginea*. Hänsynskrävande, rätt vanlig i området.

Den brunkantades förekomst

Larverna av brunkantad brunbagge lever i mycelet under barken på granlågor be vuxna med 'Hansenia abietina', dvs *Trichaptum abietina*, eller på vanlig svenska violticka. Lågorna skall vara 11-33 cm i diameter, ligga högt eller lågt, men arten kan även finnas på stående död gran, eller till och med på tall (Saalas 1923). Enstaka exemplar av arten fångas i Finland med fällor, bl a i Lammi. Arten är även tagen i Estland tidigt på året med fönsterfällor i sumpskog (R. Pettersson muntl.). Jacek Hilszczcanski (muntl.), för närvarande gästforskare på SLU i Umeå, fångade den i södra Polen i en fönsterfälla placerad på en stående död grov barrtorraka, tall tror jag, nära en bäck. Bengt Ehnström (muntl.) har tagit arten på en panglåga, den smaskigaste violtickelågan han såg på resan, med djup vitrötad ved, där han högg ut den ur en puppkammare i Valdaibergen i västra Ryssland. Den är även tagen i Vitryssland i Biatowiczà nationalpark på gränsen mot Ukraina (Burakowski m fl 1987) samt på ett antal andra ställen.

Djur som inte fångades

Om jag nu ska fortsätta med filosoferandet så är det uppenbart att jag inte mördat något kryp av önskad art, men varför fångades det inga exemplar av liten plattbagge *Pytho abieticola*? Arten finns i området, som är en mycket bra och väldokumenterad lokal. Eller för att komplettera frågeställningen: varför fångades endast ett exemplar av allmän brunbock, *Xylita laevigata*? Detta

är en tämligen trivial art i dessa miljöer, den håller sig till stående död ved, men ändå. Detta stör mej när jag tittar i artlistan, inte de djur som fångats men de djur som inte finns där. Det är inte lätt att kvantifiera en skalbaggspopulation via fällor. När krypen rör på sig är de oftast ute i något syfte, och därmed i specifika habitat, och då gäller det nog att sätta fällan mitt framför nosen på dom. Ibland är de dock ute och 'turistar'; turister kan man hitta lite var som helst.

Mina resultat tyder på att den brunkantade brunbaggen inte är vanlig i området. En kommentar jag har från Stig Lundberg, när han sett de foton jag tagit över fällorna är att lågorna inte var optimala, de ligger lite för högt över backen, vilket leder till att veden blir lite torr, och de borde vara grövre. Finns arten kvar i området borde det vara i en liten population i någon myrkant. Lokalen är ostörd sedan 40-talet men arten kan också vara utgången på lokalen efter att ha överlevt isolerad där fram till 40-talet.

Ryska raketbatterier

Eller är det kanske helt enkelt så att någon uppvind orsakat av ryska raketbatterier vid Kursk 1943, med hjälp av lite skogsbrand och en jetström, fick med sig några 'urskogskryp' som sedan landade i Jämtland, för att vegetera sig fram något år och sedan dö sväldöden. Kan inte låta bli att tänka på alla kålmaskar från Ukraina som förstörde min broccoliodling i Överboda utanför Umeå i förfjol.

Det märkliga kanske är att Rolf Krogerus sedan travade förbi och fick med sig några larver hem att kläcka. Förlossning via kejsarsnitt... Eller finns arten, men med habitatkrav och ett beteende som gör att

den undflyr oss insektsfångare? När man lär sej lite mer om arten, än att den gillar granlågor och violticka, är den kanske rent av ganska vanlig. Jag tänker fortsätta sökandet nu till sommaren.

Citerad litteratur

Burakowski, B., Mroczkowski M. & Stefanska J. 1987: Katalog Fauny Polski 45: 48-49.

Krogerus, R. 1944: Föreningsmeddelanden. *Notulae Entomologicae* 24: 87.

Lindroth, C.H. 1952: Rolf Krogerus 70 år. *Opuscula Entomologica* 17: 98-99.

Saalas, U. 1923: Die Fichtenkäfer Finnlands. Del II. *Ann. Acad. Scient. Fenn. (A)* 22(1): 308-309.

Författarens adress:

Per.Lofgren@resgeom.slu.se

Fig. 2. Vy från rikmyrskomplexet Storflon vid Häggenås. Foto: P. Löfgren.